

BEHÇET NECATİGİL'İN “İPLİK” ŞİİRİNDE GELENEĞİN YANSIMASI

THE REFLECTION OF THE TRADITION IN BEHÇET NECATİGİL'S POEM, CALLED “İPLİK”

Özkan UZ¹

ÖZET

Bu çalışmada, modern Türk şiirinin önemli isimlerinden Behçet Necatigil'in şiir hakkında görüşlerinden hareketle “İplik” şiirinin biçim ve içerik yönünden incelenmesi amaçlanmaktadır.

Şiirlerinde divan şiiri mazmunlarına, geleneğine sıkça yer veren Necatigil'in “İplik” şiirinde geleneği nasıl yansıttığı belirtilerek okuyucuların ilgisine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Behçet Necatigil, Gelenek, Divan Şiiri.

ABSTRACT

This study aims at analysing “*İplik*”, written by Behçet Necatigil who is one of the most important names of modern Turkish poetry, in terms of form and content from his points of view on the poetry.

This study is presented to the reader in the aim of indicating how the tradition is reflected in *İplik*, the poem of Necatigil who often gives a place in his poems to the rhymes and the tradition of Ottoman poetry.

Keywords: Behçet Necatigil, Tradition, Ottoman Poetry.

İPLİK

Bilinmesin daha iyi
Kimin kimden ne aldığı
İplik kördüğüm olmuş

1 Araş. Gör. Dr., Tunceli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ozkanuz@hotmail.com

Çözemedim ipliği.

Baki geldi aklıma
Bakiden sonra Nedim
Gül deyince bülbül,
Gece Leylâ deyince

Bunlar benim yazdığım
Sen başkalarını koy
Bunların yerine.
Siz Fuzûlî diyebilirsiniz,
Ben Fuzûlî demedim.

Titrek mum ışığında
Bir sırça kadeh
Pir-i munganla saki
Kadehim içinde

Gelir Yahya, Kemâle
Yahya, Kemâlde biter.
İsimler, isimler, isimler
Doldu defter.

Ama bunların topu
Şair mi, nâzım
Ben olsam onların yerinde
Yazmazdım
Behçet NECATİGİL (2012: 449).

“Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, an’ane”(TDK Sözlük, 2011) gibi anlamlara gelen gelenek, Türk edebiyatında terim olarak, modern Türk şiirini besleyen iki kaynağı karşılar: divan edebiyatı, halk edebiyatı (Macit, 2011: 1). Modern dönem Türk şairlerinden Behçet Necatigil de şiirlerinde Divan edebiyatının zengin hayal gücü ve imkânlarına yer veren şairlerdendir.

Bu yazıda çağdaş Türk şiirinin önemli isimlerinden Behçet Necatigil’in şiir dünyasından hareketle, geleneği kullanma bağlamında “İplik” adlı şiirinin biçim ve içerik yönünden incelenmesi amaçlanmıştır.

Necatigil her şeyden önce bir kültür şairidir. Geniş bir yelpazeye sahip olan şiirleri, dinî, tarihî, mistik birçok kültür ögesini içerisinde barındırdığı gibi; yalnızlık, savaş, şehir gibi günümüz sosyal değerlerini de şiirlerine taşımakta başarılıdır. Onun şiirlerin-

de her zaman, görünmeyen, bilinmeyen bir yön mutlaka vardır. Bu da bilgi olmadan şiir yazılamayacağını göstermektedir.

TDK sözlüğünde kelime anlamı; “Pamuk, keten, yün, ipek, naylon vb. dokuma maddelerinin uzun, ince liflerinden her biri”; “Bu liflerin birlikte bükülmüş ve çekilmiş durumu”, “Fasulye, bakla vb. sebzelerin veya bazı meyvelerin lifi” olan iplik (TDK Sözlük, 2011), Divan şiirinde özellikle sevgilinin saçı ve canını temsil eden Farsça “rişte” kelimesiyle karşılık bulur. Genelde bir silsileyi anlatmak için ipliğe bir şeyleri dizmek sözü de bunlarla bağlantılıdır.

“İplik” adlı şiirde de ipliğin bir silsileyi, geleneği, süreci çağrışım yoluyla anlatması özelliği kullanılmıştır. İplik kelimesi, biri beş, diğerleri dörder mısradan oluşan altı bentten oluşan şiirin sadece ilk bendinde geçmektedir. Diğer bentlerde de bir sürecin karşılığı olarak kendini belli ettirmektedir.

Geleneksel kültürümüz, bir kültür şairi olan Necatigil’in şiirlerine de yansımıştır. Fakat Necatigil, sadece eskilerle yetinmenin şiiri tekrara, yozlaşmaya sürükleyeceğini düşünür. Hem doğu hem de batı kültürünü iyi tanıyan Necatigil, şiirde ilerlemeden yanadır. Çağdaş şiirin, eskiye göndermelerde bulunarak ilerlemesini savunur. Geleneksel motiflerle çağdaş motiflerin kaynaşması gerektiğini vurgular (Necatigil, 1999: 99). İplik şiirinde, şiirin gelenekten beslendiği konusunu ilk dizede hissettirir:

“Bilinmesin daha iyi

Kimin kimden ne aldığı”

mısraları bu beslenmeye göndermedir. Kültürün tarihi ve coğrafyası belli değildir. Bu mısralar geçen zaman sürecinde hangi şairin, kimden, ne ölçüde etkilendiğini bilmenin zor olduğunu ifadesidir. Şair, isimlerin çok önemli olmadığını, önemli olanın kültürü yaşatmak olduğunu, vurgulamayı amaçlamıştır. Bu kültür alışverişinin sıklığını ve belirsizliğini de bir sonraki mısradaki “kördüğüm olmak” deyiimiyle ifade eder. Çözülme, çözülmesi neredeyse imkânsız olan düğüm anlamına gelen “kördüğüm”, burada şairlerin kültürel alışverişinin belirsizliğe ulaşmasının karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu alışveriş sadece eski ile yeni kaynaşması değil, müstakil dönemler içerisinde kültürel alışveriş olarak da düşünülmelidir

“İplik”te kültür öğelerinin kullanılmasına, kendidevrinde Sultanü’ş-şu’ara unvanını kazanan XVI. yüzyıl Divan edebiyatı şairlerinden Bâkî ile başlanmış; XVII. yüzyılın önde gelen şairlerinden Nedim ile devam edilmiştir. Arka arkaya gelen yüzyılların zirve isimlerine şiirin ikinci bendinde yer veren Necatigil, Divân şiirinin en önde gelen ismi Fuzûlî’yi bir sonraki bentte anmaktadır. Üçüncü dizede büyük şair Fuzûlî’yi anarken, fuzûlî kelimesini “işe yaramaz, gereksiz” anlamına da gelecek şekilde tevriyeli kullanarak okuyucuyu düşünmeye sevk etmiştir.

Türk edebiyatının sınırlarını aşp evrensel boyutlara ulaşan gül-bülbül mazmunu ve Leylâ ile Mecnun hikâyesi de “İplik”te yer bulur. Ulusallıktan evrenselliğe ulaşmayı

destekleyen Necatigil, gül denince akla bülbülün geleceğini belirtmektedir. Evrenselliğe ulaşan gül-bülbül mazmununda gül sevgiliyi, bülbül ise âşığı simgeler. Gülün dikenleri de şiirde adı anılmayan rakibi simgeler. Bülbül, açılması için gonca güle sürekli şakımtadır. Gonca gül açılana kadar akşam olmuş, bülbülün ömrü gülü görmeye yetmemiştir. Bülbülün kanını içen gülün rengi de kan kırmızısı rengini almıştır. Sevgili-âşık-rakib ilişkisinde gül deyince bülbülün akla gelmesi kaçınılmazdır (Pala, 2002: 182).Necatigil de bu mazmuna dikkatleri çekmektedir.² Aşk yüzünden delirmenin simgesi ise Mecnûn'dur. Hikâyenin diğer kahramanı olan Leylâ, kelime anlamı olarak Arapçada gece anlamına geldiği gibi zulmeti / karanlığı çağrıştırdığı için hikâyenin kahramanı Leylâ'ya işaret eder.

Divân edebiyatında önemli bir yeri olan, şem ile pervane hikâyesinin kahramanlarından şem (mum), meclisi aydınlatması özelliğiyle Necatigil'in şiirinde yer alır. Fuzûlî'nin Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin bir bölümünde mum ile sohbet eden Leylâ'ya telmihte bulunarak mum, Leylâ, Fuzûlî arasında bir ilişki (tanasüp) kurulabilir.

Bu mazmunlarla birlikte "pir-i mugan" mazmunu da "İplik" şiirinde yer bulur. İçki meclisinde, meclisin en yaşlısı ve en kıdemlisi olan pir-i mugana herkes saygı duyar. Herkesin kadehine kendisinin takdir edeceği kadar içkiyi o sunar. Pir-i mugan, tasavvufi anlamdamürşid-i kâmilidir. O, kilisede olağanüstü işleri yapacak güçtedir (Çetin, 2013: 327). Dünya nimetlerine değer vermeyen bu kişinin sözleri de bilgece olduğu için, meyhaneye gelenler ona saygı duyar. Pir-i muganın geçtiği bentte, mum, sırça, kadeh, saki kelimeleri de bu yakın ilişkilerinden (tenasüp) dolayı bir arada kullanılmıştır.Görüldüğü gibi Necatigil, Divan edebiyatından alınan mazmunları çağın şartlarına uygun şekilde modern şiire uyarlayarak yeniden üretmiştir (Çetin, 2013: 317).

Bir yazısında "Güzelim tevriyeler! Divan şiirini yarı yarıya, onlardan bol bol faydalandığı için severim.(...)Özellikle son yıllarda Divan şairlerimizin tevriye zevki düşünüldürüyor beni. Hoşuma gidiyor. Anlam kaymaları, değişik çağrışımlar yaratmaktan yana, Türkçemiz ne kadar zengin!" (Necatigil, 1979: 42) diyerek tevriye hakkındaki düşüncelerini belirten Necatigil, "İplik" şiirinin beşinci dizesinde de Yahya-Kemâl ile tevriye yapmıştır. Yahya ve Kemâl isimlerini kullanarak geleneğin önde gelen isimlerinden Şeyhülislam Yahya ile Divân şiirinin olgunluğa ulaşmasını ve modern dönem şairlerinden Yahya Kemal ile Divân şiirinin son bulduğunu da vurgulamayı amaçlamaktadır.

Necatigil, şiirin sonunda açık bir kapı bırakır. Şiirinde yer verdiği şairlerin bugün anlaşılmasına dair ince bir yakınmada bulunur.

Şiirde serbest nazmı ve saf dili savunan Necatigil'in bu tutumu "İplik" şiirinde de görülmektedir. Şiir, her ne kadar dörtlükler şeklinde yazılmış gibi görünsede serbest nazım şekli kendini daha çok hissettirmektedir. Dörtlükler kendi içerisinde kafiyeli olmasa da,

2 Ayrıca gül-bülbül mazmunu için bkz. Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, (Haz. Cemal Kurnaz), TDV, Ankara, 1993, s. 82.

“Gelir Yahya, Kemâle
Yahya, Kemâlde **biter**.
İsimler, isimler, isimler
Doldu **defter**.

Ama bunların topu
Şair mi, **nâzım**
Ben olsam onların yerinde
Yazmazdım”

şeklinde farklı yerlerde ses örgüsüne dayalı kafiyeler mevcuttur.

Nurullah Çetin’in de belirttiği gibi Necatigil, “*Divan edebiyatıyla ilgili yazı ve konuşmalarında dolaylı da olsa genellikle tartışmalı konulara eğilmiş ve Divan şiirinin yanında yer almış ve onu savunmuştur. Ayrıca divan şairleriyle ilgili değerlendirmelerde de bulunmuştur.*” (Çetin, 2013: 135). Hem geleneğe bağlı olan hem de çağının ötesini yalayan Necatigil, şiirini kültür öğelerini kullanarak oluşturmuştur. Ona göre şiir, kültür ve bilgi birikimi gerektirir. Necatigil birçok kültür öğesini şiirinde kullandığı gibi, Divan edebiyatı geleneğine de şiirlerinde yer vermiştir. Bunu, şiirlerinde Divan şiiri motiflerine yer vererek veya bu motifleri hissettirmekle sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- ÇETİN, Nurullah. (2013). *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (2002). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- KOLCU, Ali İhsan. (2010). *Behçet Necatigil’in Poetikası*, Erzurum: Salkımsöğüt.
- MACİT, Muhsin. (2011). *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- NECATİGİL, Behçet. (1979). *Bile/Yazdı*, İstanbul: Ada Yayınları.

NECATİGİL, Behçet. (1999). *Düzyazılar II*. İstanbul: YKY.

NECATİGİL, Behçet. (2012). *Şiirler*, YKY, İstanbul.

Onay, Ahmet Talat, (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara: TDV.

PALA, İskender. (2002). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: LM Yayınları.

TARIM, Rahim, (2004). *Kültür, Dil, Kimlik: Behçet Necatigil'in Şiir Dünyası*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Türkçe Sözlük. (2011). TDK. Ankara.